

Ha csak hazánkban is körütekintünk, egész sokaságát látjuk a szerzetesi építményeknek, hiszen a legelső szerzetesek az államalapítás idején kezdtek munkálkodni a Kárpát-medencében, s aztán egészen napjainkig időről időre helyet – és feladatot – találtak nálunk az újabb és újabb alapítások is. De ha olyan európai területekre tekintünk, amelyek történelme kevésbé volt viharos és jobban kedvezett az értékek megmaradásának, a kolostorépítéssel valódi gyöngyszemeit is megcsodálhatjuk.

Minél jobban közelítünk azonban a témához, annál inkább látjuk, hogy mennyire nehéz röviden, vázlatosan beszélni erről a nagyon gazdag és sokrétű területről. Most mégis megpróbáljuk a legfontosabb elveket és a hozzájuk kapcsolódó példákat tömören rendszerbe szedni.

A szerzetesi építészetről

Szent Pachomiosz Szabályzata szerinti remete-telepek elvi elrendezési vázlata:

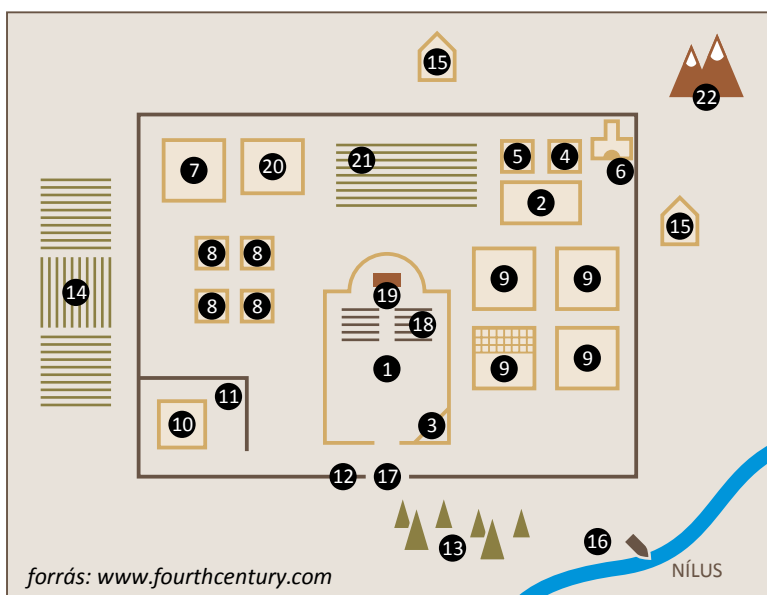
1. közös imádság helye,
2. étkező, 3. könyvespolc,
4. konyha, 5. pékség,
6. kemence, 7. betegszoba,
8. műhelyek, 9. szerzetesi cellák, 10. vendégház,
11. vendégház kerítése,
12. külső határolófal,
13. gyümölcsös,
14. szántóföldek,
15. remetelak, 16. csónak,
17. bejárat, 18. ülőhelyek,
19. áldozati oltár, 20. ételraktár, 21. kert, 22. hegyek

↓

A keresztény szerzetesség kezdeteit Észak-Afrikában találjuk meg, ahol a III–IV. századtól egyre többen választották életformául a krisztuskövetésnek azt a radikális útját, amikor a világtól elvonulva, magányosan, állandó aszkézisben élnek. (Őket nevezték *anachorétáknak*, magányba vonuló.) Ugyan eleinte nem volt népszerű, vagy talán inkább nem volt érthető ez az életforma a kívülállók számára, de idővel egyre elterjedtebb és elfogadottabb lett. (Ennek a korszaknak mindennapjából és bölcsességeiből állt össze a szerzetesi életben mai napig lelkiségi alapirodalomnak tekintett ún. *Apophtegmata*, vagyis *A sivatagi atyák bölcs mondásainak gyűjteménye*.)

A teljesen egyedül, kis kunyhókban, barlangokban a sivatagban elszórtan élő remetéket Pachomiosz szervezte először közösséggé. Az imádság, a munka és az aszkézis gyakorlása mellett így az életformának fontos elemévé vált a testvériség, a felebaráti szeretet megélése is. (Az ilyen jellegű szerzeteséletet őket nevezték *cenobitáknak*, 'közös élet'.)

Ugyan Pachomiosz nevéhez már köthetők kolostoralapítások, de ezeket inkább afféle remete-telepként kell elképzelni: az egyes szerzetesek nem egy fedél alatt éltek, hanem továbbra is saját kis kunyhókban (innen ered a nyelvünkben mai napig élő görög eredetű szó a *kalyiba*), de ezen épületek együttesét fal vette körül. A közösség tagjai csak a közös étkezések és imádságok idejére, valamint a katekézisek (tanítások) idejére jöttek össze, de mindannyian egy apát vezetésére alá tartoztak. Ebben az időben kezd felértékelődni az engedelmesség erénye a szüzesség és a szegénység mellett. Pachomiosz szabályzatot is írt ezen közösségek számára. Ezekhez a „kolostorokhoz” még nem tartozik templom, hiszen ebben az időben a szerzetesség laikus mozgalom volt, s a testvérek egy-egy közeli templomba eljárva részesültek az eucharisziában. (Idővel pedig egyre inkább meghívtak magukhoz egy-egy papot, aki ilyenkor csak a közös imádságra szolgáló épületbe léphetett be, a „kolostor” többi része még előtte is zárva volt.)

A nyugati szerzetesség történetében azonban a szerzetesi életforma szabályait, kereteit megadó első valódi nagy rendszerző személyiségnek Nursiai Szent Benedeket kell tekintenünk, akit értelemszerűen a bencés szerzetesek alapító atyjuknak tekintenek, de számos más közösség is az ő reguláját követi mind a mai napig.

Benedek maga is élt remeteként, majd miután életszentségének híre ment, több kolostor is őt kérte föl, hogy apátjuk, vezetőjük legyen. Szigorúsága, illetve szent élete miatt azonban kudarcok is kísérték ezen kísérleteket, mígnem Monte Cassinon létrehozta saját kolostorát és közösségét.

Ezen első kolostor valójában építészetileg leginkább egy, a Római Birodalmon belül elterjedt családi ház, villa mintájára épült: kifele zárt, téglalap alaprajzú egység, melynek közepén oszlopos folyosóval körülvett árnyas udvar, kert áll, az esővíz felfogására szolgáló ciszternával. A folyosóról nyílnak a család, ill. a szerzetesközösség szűkebb értelemben vett életterének helyiségei. Ebből az *átrium*ból alakul ki a monostorok *kerengője*.

Az innen nyíló helyiségek is teljesen logikus, a mindennapi életet szolgáló rendben követik egymást: az udvartól délre, a napsütötte oldalon helyezkedik el a konyha és ebédlő (*refektórium*), valamint itt vannak a munkára használt helyiségek (pl. *scriptórium* – kódexmásoló műhely), valamint itt van az ún. melegedő (*calefactórium*) is, hiszen az egész épület fűtése ekkor még nem volt lehetséges. A keleti oldalon a szerzetesek alvótermei, a 10-12 főt „elszállásoló” egy légtérű *dormitóriumok*, ahol esetleg függönyökkel vagy falakkal elválasztva álltak az ágyak. Természetesen ekkoriban még szó sem lehetett külön apáti lakosztályról.

A nyugati oldal volt a külvilág felé a legnyitottabb: itt van a monostor kapuja, itt vannak az alamiznasztásra szolgáló helyiségek, ill. „beszélgetőszoba” a kívülről érkező vendégeknek, látogatóknak, hogy minél kevésbé kelljen a szerzetesek első életterébe beengedni az illetőt. Illetve egyfajta „vendégszárny”, ahol a látoga-

tókat szükség esetén elszállásolták.

A benedeki szerzetesi életforma kiemelten fontos eleme a közös imádság; ennek megfelelően került az imaterem az átrium északi oldalára, majd idővel ezt váltja föl a templom, ahogy a szerzetesség egyre inkább összekapcsolódik a papsággal. Ebben a korban a templomokat még szigorúan „keletelték”, vagyis a szentélyt a Krisztust szimbolizáló felkelő Nap felé tájolták.

A szerzetesek fentebb vázoltak szerinti szűkebb életterét – akár a hagymahéjak – külsőbb körökben egyéb, a monostor teljes életét biztosító egységek veszik körül. Ez abból a megfontolásból fakad, hogy maga a Regula ugyan keveset mond a monostor konkrét felépítéséről, de azt leszögezi: *„A monostort, ha lehetséges, úgy kell építeni, hogy minden szükséges dolog, mint a víz, malom, kert és különféle műhelyek a monostoron belül legyenek, hogy a szerzeteseknek ne kelljen kint csatangolniuk, ami lelküknek éppen nem válik üdvére”.*

Egy-egy ilyen monostorban eleinte mindössze 10-12 szerzetes élt, s jó ideig a létszám gyarapodásával inkább újabb monostort emeltek a közelben, minthogy az eredetit nagyobbították volna. Idővel, a szerzetesi életforma terjedésével és alakulásával egyre nagyobb és sokrétűbb funkciójú épületszövetek kerültek a monostor egységébe. Így pl. a szerzeteséletet megkezdő, a monostorba belépő novíciusok ugyan mindig külön csoportot alkottak, ill. legalábbis külön hálókülső volt, de olykor külön novícius-épületben éltek a monostoron belül a magiszter irányításával. Hasonlóképp a szerzetesi tudás kamatoztatásának és szeretetszolgálat megélésének fontos helyszíne volt az *„ispatály”*; külön épületbe került a *„kolostori iskola”* – ahol nem csak a közösség utánpótlását tanították, hanem főleg nemesi családok gyermekeiket a szerzetesek nevelésébe adhatták. Vagy a gyakori és előkelő vendégek kiszolgálására, elszállásolására szolgáló vendégépületre is gondolhatunk. De a középkori kolostorokhoz gyakorta kapcsolódó „közigazgatási” funkciók, a *hiteleshelyi* kívánalmak is igényeltek épületet.

Alapvetően ennek a logikus rendnek, ennek az élhető mindennapokat biztosító egységnek a jelentősen továbbfejlődött, legkristályosodottabb mintáját találjuk meg abban a IX. sz. elejéről (kb. 300 esztendővel Szt. Benedek első monostora után)

számítógépes látványterv a Sankt Gallen-i kolostor-ideáról ↓

származó tervben, amely a mai napig megcsodálható a Sankt Galleni Monostor könyvtárában. A *Sankt Gallen-i alaprajz* néven ismert vázlat egy jól kialakított, jól felszerelt monostor ideálját ábrázolja, s noha soha nem készült el egy épületegyüttes sem teljes egészében ennek megfelelően; mint ideál, jól tükrözi azt az átgondoltságot és összetettséget, ill. azt a szerepet, amelyet egy monostornak szántak a benedekrend virágzása idejében. (Érdemes elmélyedni az ábra és magyarázatai fölött.)

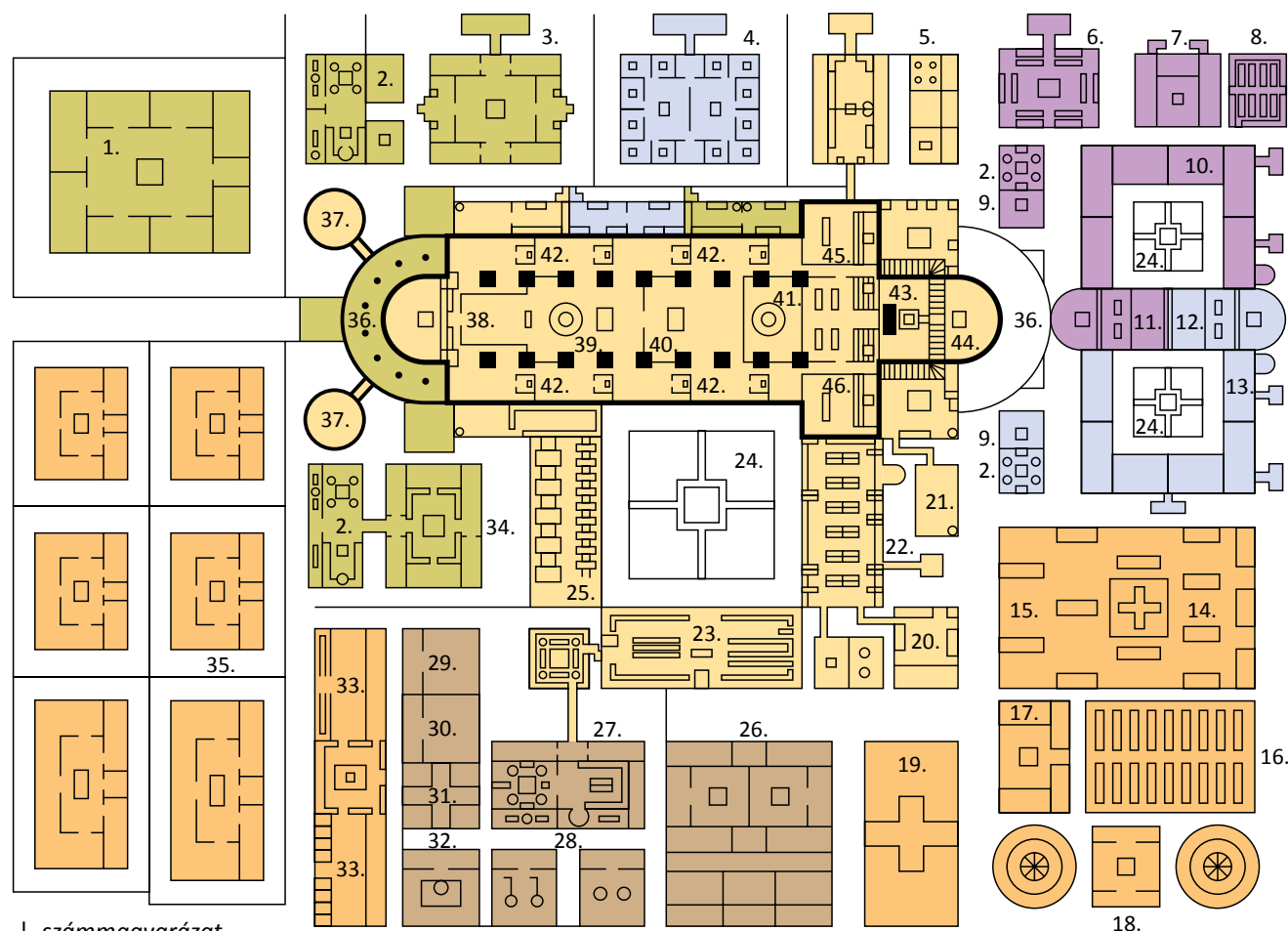
Talán kicsit megérzünk ma is valamit abból, hogy egy ilyen komplexum egyrészt sok-sok ember életének, boldogulásának, istenkeresésének helye volt, de azt is láthatjuk, hogy nem pusztán egy önmagában, önmagáért fennálló intézmény egy ilyen monostor, hanem adott esetben egy hatalmas terület gazdaságának szervezett összefogója, kultúraközvetítő – s a bencéseknel erről sem szabad megfeledkezni: az ókori kultúra, műveltség áthagyományozója a középkor és a ma számára.

(folyt. köv. a 2015. júniusi számban)

színmagyarázat →

A Sankt Gallen-i alaprajz (820 körül készült rajz alapján)

- EGÉSZSÉGÜGY, GYÓGYÍTÁS
- OKTATÁS, NEVELÉS
(közoktatás és novíciusok)
- LÁTOGATÓK FOGADÁSA
(előkelők, zarándokok, rászorulók)
- TEMPLOM ÉS KISZOLGÁLÓ HELYSÉGEK
- MEZŐGAZDASÁG
(gyümölcs- és zöldségtermesztés, állattenyésztés)
- KÉZMŰVESSÉG, MALMOK, PÉKSÉG

↓ számmagyarázat

1. kocsiszín	10. ispotály	20. árnyékszék	30. műhely	37. torony
2. konyha	11. ispotály-kápolna	21. ostyasütő	31. csűr	38. Sz. Péter oltár
3. előkelők vendégháza	12. novícius-kápolna	22. dormitórium	32. aszaló	39. keresztelőkút
4. iskola	13. novíciusok háza	23. refektórium	33. istállók	40. 41. kórus
5. apáti lakosztály	14. temető	24. kerengő	34. zarándokok vendégháza	42. mellékhelyek
6. érvágóház	15. gyümölcskert	25. éléstár	35. gazdasági épületek	43. Sz. Mária és Sz. Gallus oltár
7. orvoslakás	16. konyhakert	26. kézművesek háza		44. Sz. Pál oltár
8. gyógynövény-kert	17. kertézház	27. pékműhely		45. írószoba
9. fürdő	18. baromfiudvar	28. malmok		46. sekrestye
	19. magtár	29. pince		
- A templom részei:
36. átrium

Bemutatkoznak:

A KISMAROSI CISZTERCI NŐVÉREK

forrás: www.magyarKurir.hu

A rend története

Az 1098-ban Cisterciumban (Cîteaux, Franciaország) alapított monostor abba a 11. századi reformmozgalomba illeszkedik, amely az ősi monasztikus eszményeket keresve, Szent Benedek Regulájának teljes értékű megtartását hangsúlyozta. A ciszterciek rendalapító Cîteaux első apátjai: Molesmes-i Szent Róbert, Szent Alberik, Harding Szent István. Magyar földön 1142-ben alapították az első monostort Cikádoron (Bátaszék). Ezt követte számos alapítás. A török hódoltság alatt azonban a monostorok elnéptelenedtek. 300 év után éledt fel ismét a női ciszterci életforma hazánkban. A kismarosi ciszterci nővérek élete a szerzetesrendek általi feloszlata után öt évvel, 1955-ben Budapesten kezdődött el egy albérleti lakásban. A szétszórtság éveiben a nővérek kétszer voltak börtönben, hosszabb ideig kis közösségekben éltek az ország több pontján. Jelenlétünk Kismaroson a 70-es évektől folyamatos. Itt épült fel az apátság a 90-es években. Jelenleg 17 örökfogadalmas nővér és 3 növendék él a közösségben.

A közösség karizmája, küldetése

A ciszterci élet küldetése az egyházban, hogy égve tartsa lámpását, mellyel várja és szereti jegyesét, Krisztust. Ennek az éber szeretetnek helye a testvéri közösség, ahol kölcsönösen segítik és támogatják egymást abban, hogy életük minden területét (az imádságot, a tanulmányokat, a vendégfogadást, a munkát) egyetlen egységben éljék meg, melynek összetartója Krisztus. Így váljanak a világban az evangélium igazi tanúivá.

Magyarországi tevékenység

Monasztikus életformánk célja a kegyelem leledése a világ számára. Létünkkel hirdetjük Isten minden egyes ember felé forduló örök szeretetét. A napunkat átszövő ünnepélyes zsolozsma, az igényes szellemi munka, a méhészet, a lekvár-szőrpkészítés, a vendégfogadás által éljük a ciszterciek „szeretet iskoláját”. Küldeté-

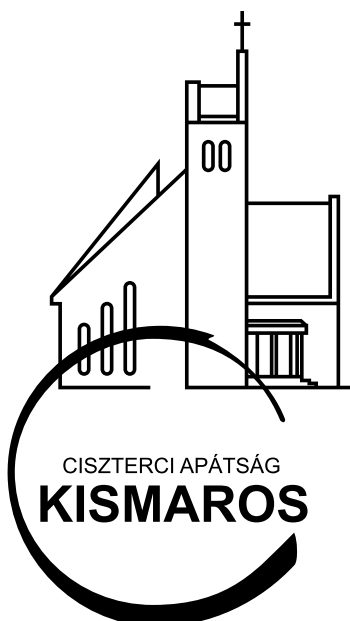
sünk fontos része a faluban működő mozgásszervi orvosi rendelő. Testvéri közösségi életünk egyszerű tanúságtétel arról, hogy „ahol szeretet és egyetértés, ott az Isten.”

Jövő, kihívások, tervek

Szeretnénk folytatni monasztikus gyökereink elmélyítését közösségi tanulmányi napok szervezésével, ciszterci szerzők műveinek fordításával, terjesztésével, rendünk liturgikus hagyományának adaptálásával. A monostor baráti körének kérésére rendszeres lelkinapokat tervezünk életünk értékeinek továbbadására. A teremtett világ védelmével új lehetőségeket keresünk az energiazöldgazdálkodásban, a gyümölcsfeldolgozás és a méhészeti munkák területén, valamint termékeink szélesebb körű terjesztésében.

Programok a megszentelt élet évében

A megszentelt élet évében élő sejként szeretnénk bekapcsolódni a Szerzetesi Iroda által igényesen és gondosan előkészített közös programokba, melyek nagyméretű összefogásra adnak lehetőséget minden hazánkban élő szerzetes számára. A Szentlélek egyesítő erejének megtapasztalása ez számunkra, mely munkálja bennünk egyéni és közösségi életünk megújulását, valamint élővé és éltetővé teszi a sokszínű szerzetesség egységét Krisztusban, akinek hívó szeretete gyűjtött minket egybe.

*Kismarosi Ciszterci Nővérek
Gyümölcsoltó Boldogasszony Apátsága*